

Мир

Арістофан

Арістофан

Мир

Переклад Андрія Содомори

ДІЙОВІ ОСОБИ

Трігей, виноградар.

Перший раб Трігея.

Другий раб Трігея.

Дівчинка, дочка Трігея.

Гермес, бог винаходів і торгівлі.

Полемос, бог війни.

Пострах, слуга Полемоса.

Гієрокл, віщун.

Зброяр.

Коваль.

Син Ламаха.

Син Клеоніма.

Корифей хору.

Торгівці зброєю.

Хор хліборобів.

Особи без слів

богиня Миру та її подруги —

Достача і Веселість

ПРОЛОГ

У дворі, перед домом виноградаря Трігея, двоє рабів готують їжу для жука-гнойовика.

Перший раб

Давай, давай жукові тих плескачків!

Другий раб

Ось на, припрошуй гнояка триклятого!

Солодших страв до скону хай не нюхає!

Перший раб

Подай ще коржик із лайна осячого!

Другий раб

Встигай лиш брати. Гей, та що це діється?

Вже й ті змолів?

Перший раб

Аякже! він ще й нас готов, —

Клянуся Зевсом, — перем'яти лапами.

Отож вимішуй тугу та й ліпи мерщій.

Другий раб

О гноярі, благаю, пособіть мені!

10 Не дайте задихнутись в тому смороді! [241]

Перший раб

Тепер ліпи з посліду від розпусника —

Хлопчини: попоївши, хоче ласощів.

Другий раб

Ось на.

(До глядачів).

Єдина в цій роботі вигода:

Не скажуть, що при кухні дещо й сам лизну.

Перший раб

Ой-ой! Давай, давай же! Ще і ще давай!

І ще замішуй!

Другий раб

Годі. У гноївці тій,

Клянуся Аполлоном, я втоплюсь-таки.

Перший раб

А що, коли корито притягти йому?

Другий раб

Та хай вам грець! Ізгиньте — він і ти за ним!

(До глядачів).

20 Чи хтось, бува, не знає, у кого б мені

Купить такого носа, щоб дірок не мав?

Ото робота! Краще вже на муки йти,

Ніж готувати їжу цьому виродку.

Свиня чи то собака, як нагидить хто, —

Зжеруть одразу. Він же, гнойовик отой,

То їсть, то крутить носом: недогода все.

Хіба скачаю кульку та й під ніс йому

Подам, неначе вередливій жіночці.

Ану, крізь ту щілинку гляну потайки,

30 Чи їсть іще, чи врешті вже наситився.

(Зазирає, прихиливши двері).

Жери і напихайся без передиху,

То, може, й луснеш, навіть не отямившись!
Ну й уминає, клятий, і до того ще
Зубами клаца, мов борець на ігрищах!
Ворушить головою, задом, лапами,
Цілком так само, ніби той, що з запалом [242]
Канати грубі корабельні скручує.
Гидка ж істота, ненажерна, сморідна!
Ніяк не доберу я, хто й створив її.
" Щоб Афродіта, — далебі, не віриться.
І не Харіти, звісно.
Перший раб
Ну, а хто ж тоді?
Другий раб
Це чудо Зевс із гною громом викликав.
Перший раб
(до глядачів)
Тепер, напевно, кине молодик якийсь
Питання хитромудре: "В чім тут річ, однак?
І гнойовик до чого? Та сусід його,
Кмітливий іонієць, підсміхнеться лиш:
"Гадаю, на Клеона натякають нам:
Послід, мовляв, з'їдає він без сорому".
Пора, однак, жукові вже й пиття нести.
(Виходить).
Другий раб
50 А я цю справу роз'ясню й недоліткам,
І юнакам, а потім — рядовим мужам,
І тим мужам, що інших перевершили,
І, врешті, наймужнішим розтовкмачу все.
Хазяїн мій дуріє, лиш не так, як ви.
По-своєму, кумедно божеволіє.
Що день — то по-дурному в небо очі пне
Та й Зевсу дорікає, ба ще й лається:
"Гей, Зевсе, там на небі, що затіяв ти?
Не бавсь мітлою, бо Елладу виметеш!"
(Наслухаючи, до глядачів).
60 Ну ось.
Тихіше! Щось почув я. Наче б, голос чийсь.
Трігей
(за сценою)
Гей, Зевсе, що ти чиниш з людом еллінським?

Немов насіння, нам міста вилущуєш. [243]

Другий раб

А що, чи не казав я? Меле казна-що.

Послухай, хто не чув ще божевільного.

А знаєте, що мовив сам до себе він,

Як лиш почав дуріти? Ось послушайте.

"Мені б отак до Зевса навропростець майнуть!"

Сяк-так драбину зладив із дощок тонких —

70 І ну по ній спинатись, та схитнувся враз —

І в землю головою, тільки хруснуло.

А вчора хтозна-звідки він жука пригнав,

Немов коняку добру. Ось і конюхом

Зробив мене насилу. Правда, й він, бува,

Його, як вершник, гладить, примовляючи:

"Пегасику крилатий, чистокровний мій,

Домчи мене до Зевса, до палат його!"

Ану, загляну нишком, що там діється.

(Виходить і тут же вбігає, переляканий).

Біда! Сюди, на поміч! Гей, сусідоньки!

80 Хазяїн мій — в повітрі. Ось підноситься

Все вище й вище на жукові верхи він!

Трігей

(верхи на жукові)

Та не рвись так, агов, ти з копита у галоп!

Не гарцюй завчасу, не хизуйся аж так,

Своїх сил, запальний, по-пустому не трать,

Поки тіло, зігрівшись, не стане гнучким,

Не стужавіють м'язи від розмаху крил.

Лиш мені не чади, ради бога, під ніс,

Бо коли й у дорозі смердітимеш так,

То лишайся вже краще, де був, у хліві.

Другий раб

90 О мій бідний владико, ти й справді звихнувсь!

Трігей

Гей, замовкни внизу!

Другий раб

Ти куди ж так пливеш тим рогатим човном?

Трігей

Я Елладі усій присвятив свій політ.

На новий, на нечуваний подвиг іду. [244]

Другий раб

Але нащо летіти? Чи ти ошалів?

Трігей

Занімійте побожно! Радіти пора,

А ніяк не скиміти. Я людям усім

Язика за зубами тримати велю.

А всі ями помийні, відхожі місця

юю Перекрити новим цегляним покриттям

І зади найщільніше заткнути.

Другий раб

А я не змовкну, поки не признаєшся,

Куди зібравсь летіти.

Трігей

А куди ж бо ще,

Як не до Зевса, в небо?

Другий раб

Гей, а то чого?

Трігей

Щоб розпитати, що задумав діяти

З усім-усім народом нашим еллінським.

Другий раб

Ну, а коли не скаже?

Трігей

Що ж, назву його

Злочинцем, що запродав персам еллінів.

Другий раб

Хіба що через труп мій, присягаюся.

Трігей

110 Мене тим не зупиниш.

Другий раб

Ой-ой-ой-ой-ой!

(До дітей Трігея).

О діти! Гляньте — батько покидає вас.

Ось нишком він у небо підіймається.

Просіть, хай завертає, бідні сироти. [245]

Дівчинка

Батьку, мій батьку, чи дійсно правдива

Чутка, що нібито, нас позабувши,

Ти під чотири вітри відлітаєш

Легко до воронів, наче пір'їна?

Батьку, скажи, чи це правда,

Якщо нас хоч трішечки любиш.

Трігей

120 Так-таки так, мої донечки.

Жаль вас, одначе, сердешних.

Просите хліба не раз ви так жалісно:

батеньку, батьку!

В мене ж — нема ні гроша за душею,

ніде ані крихти.

Хай-но звершу я це діло, — вернуся,

й тоді вже від мене

Добра хлібина вам буде й гарненький

плескач на закуску.

Дівчинка

На чому ж ти в дорогу вибираєшся?

Не корабель же небом повезе тебе.

Трігей

Конем крилатим — не судном летітиму.

Дівчинка

Чи при умі ти, батьку? До богів отак,

Жука запрягши, думаєш добратися?

Трігей

130 В байках Езопа, доню, ясно сказано,

Що жук один з крилатих долетів туди.

Дівчинка

Оте гидке створіння? Що ти, батеньку? —

Та й до богів долине? Щось не віриться.

Трігей

Хіба ж не він, з орлами ворогуючи,

Добувсь до них, розкидав їх гніздо колись? [246]

Дівчинка

А може б, на Пегасі краще рушити:

Постанеш перед Зевсом ще трагічніше.

Трігей

Дурна! Тоді подвійно запасатися

Харчами треба. Ну, а жук з'їдатиме

Те все, чим я живлюся й перетравлюю.

Дівчинка

140 Дну; шубовсне в море жук твій, що тоді?

З води, крилатий, знову як він випірне?

Трігей

Стерном я вже запасся передбачливо.

Тоді човном наксоським жук служитиме.

Дівчинка

В яку ж то гавань ти скеруєш човен свій?

Трігей

В Пірей, у гавань Жукову я мчатиму.

Дівчинка

Гляди лиш там, — схитнувшись, сторчака не дай,

А то, звихнувши ногу, станеш образом

Для Евріпіда у новій трагедії.

Трігей

Мені вже тим журитись! До побачення!

150 Але випорожнитись ні вітрів пускати

Три дні не смійте, поки я трудитимусь

На ваше благо, бо як те зачує він, —

Шугне стрілою, скине миттю вершника.

(Трігей піднімається вгору на жукові).

Гей же з богом, Пегасе, в дорогу рушай!

Золотою вуздечкою в небі дзвени,

Наставляй своє вухо, загострюй свій зір.

Та ти що? Не дурій! Куди носа звернув?

Чи не свіжим послідом війнуло з землі? —

Не зважай, усе вище та вище лети.

160 Простирай, розминай свої крила прудкі.

Навпростець мене мчи до небесних осель. [247]

Лиш, гляди, не вишукуй усяких гидот

І забудь на цей час про щоденний свій харч.

(Дивиться на землю).

Гей, а хто там присів у Піреї в кутку,

Біля дому повій спорожнити живіт?

Ти погубиш мене. Закопай хоч той скарб

І землею обсип, і як слід притопчи.

А тоді чебрецем ще той горбик засій,

І олію розлий запашну, бо якщо

170 Упаду я з жука, то хіоський народ

П'ять талантів заплатить по смерті моїй.

А в усьому твій зад буде винний.

Жук швидко піднімається вгору.

Ух, страшно стало! Це вже непереливки!

Гей ти, біля машини! Не старайся так,

Бо в животі неначе похолонуло.

Якщо не схаменешся — накормлю жука!

Жук підлітає до "Олімпу".

Здається, до безсмертних наближаємось.

Авжеж, ось бачу я палати Зевсові.

Хто воротар у Зевса? Відчиняй мені.

ЕПІСОДІЙ ПЕРШИЙ

Гермес

(виходить на оклик Трігея)

180 Звідкіль тут дух людини?

(Побачивши жука).

Гей, це що таке?

Мара якась, Геракле!

Трігей

Буйногровий жук.

Гермес

Негіднику, зухвальче, безсоромнику,

Мерзотнику мерзенний, наймерзенніший!

Ти як сюди добрався, гей, пройдисвіте?

А як тебе хоч звати? [248]

Трігей

Зви Пройдисвітом.

Гермес

А звідки родом будеш?

Трігей

Із Пройдисвітів.

Гермес

А батько твій?

Трігей

Мій батько? Із Пройдисвітів.

Гермес

Помреш, клянусь Землею, або скажеш нам,

Звідкіль прийшов і як ти називаєшся.

Трігей

190 Трігей я, виноградар із Афмонії.

З доносів не живу я, ні з сутяжництва.

Гермес

Чого ж прийшов ти?

Трігей

Ось м'ясця приніс тобі.

Гермес

(лагідно)

Кудю ж це, бідненький?

Трігей

Бач, одразу я
З пройдисвіта — бідненький. Ну й ласун же ти!
Гаразд, поклич-но Зевса.
Гермес
Легко мовити —
Нема вже тут ні Зевса, ні богів нема:
Ще вчора всі поспішно звідси вибрались. [249]
Трігей
На іншу землю?
Гермес
Землю?
Трігей
А куди ж іще?
Гермес
Далеко. Під склепіння неба злинули.
Трігей
200 д ти чого стовбичиш, наче палець, тут?
Гермес
Та ось начиння їхнє допильновую:
Ті дзбаночки, і кухлики, й тарілочки.
Трігей
А що, місця обжиті вже набридли їм?
Гермес
На греків розгнівившись, небожителі
Війні охоче місцем поступилися.
Нехай, мовляв, товче їх аж донесхочу.
Самі ген-ген знеслися, щоб не бачити
Тих міжусобиць ваших і не слухати
Благань і скарг постійних та набридливих.
Трігей
210 А чим же так безсмертним ми дошкулили?
Гермес
А чом до бійки лізли, хоч не раз боги
Робили перемир'я, але варто лиш
Спартанцям хоч би трішки переважити —
"Дамо, — горлають, — перцю тим афінянам,
Близнятами клянемось!" Хай лиш верх беруть
Афіняни, а Спарта хоче миру вже —
Тоді афінян чути: "Ні, не вірте їм!
Афіною клянемось, — нас обдурюють!
Вони не раз ще прийдуть ради Пілосу". [250]

Трігей

220 Немов і справді чую співвітчизників.

Гермес

Тому я сумніваюсь, чи побачите

Колись богиню Миру.

Трігей

Ну, а де ж вона?

Гермес

Сам Полемос в печері ув'язнив її.

Трігей

В якій печері?

Гермес

Там, внизу. Ще й брилами

Він привалив до верху, щоб ніхто звідтіль

Не вивів полонянки.

Трігей

А скажи мені,

Що з вами він робити наміряється?

Гермес

Того не знаю. Але стій... Учора він

Притяг під вечір ступу дивних розмірів.

Трігей

230 А що це він затіяв, як ти думаєш?

Гермес

Міста товкти в ній хоче. Ну, пора мені.

Здається, він надходить: шум оглушливий

Зсередини розлігся.

Трігей

Ой, біда мені!

Ану, дам ходу звідси. Наче й сам я чув

Глухі удари ступи войовничої. [251]

ЕПІСОДІЙ ДРУГИЙ

З'являється Полемос з величезною ступою в руках.

Полемос

О смертні, смертні! Горе вам, страждальники!

Ух, і заниють зараз ваші щелепи!

Трігей

(заховавшись)

Владико Фебе! Це ж не ступа — жах один!

І Полемос, як гляне — кров стинається.

240 Так ось хто нас постійно переслідує —

Страшний, що всіх на землю ницьма кидає.
Полемос
(нахилившись над ступою)
Спартанці часникові, о нещасні ви
Стократно й многократно, вам — кінець уже!
(Кидає в ступу часник).

Трігей
(до глядачів)
А наша хата з краю. Нам і байдуже.
Не ми в біду попали, а лаконяни.
Полемос
Мегаро, гей, Мегаро! Я й тебе умить
Зімну, стовчу в цій ступі, в порошок зітру.
(Кидає цибулю).

Трігей
Гай-гай! Ото Мегара буде плакати,
Пекучими сльозами заливатися!
Полемос
250 Тепер на тебе черга, гей, Сициліє!
(Кидає сир).

Трігей
Таку країну та й оберне в місиво! [252]
Полемос
Ану, ще меду піділлю аттичного.
(Доливає меду).

Трігей
(перелякано)
О ні, благаю, тільки не аттичного,
Чотири ж він оболи нині коштує!

Полемос
Гей, Постраху, — до мене!
Пострах
Ось я. Слухаю.

Полемос
(тицяє йому кулаком у ніс)
Забув, чим пахне? Чом без діла швендяєш?

Трігей
Ну й кулачина!
Пострах
(плаче)
Ой, не бий, хазяїне!

Трігей
(сам до себе)
Невже цибулю взяв у жменю Полемос?
Полемос
Товкач мені потрібний. Ну, чого стоїш?
Пострах
260 Ми тут лиш від учора... Не придбали ще.
Полемос
Тоді мерщій — в Афіни. Там позич його.
Пострах
Еге ж, біжу, щоб знову не заплакати. [253]
Трігей
(до глядачів)
Людці, людці мізерні, що тут діяти?
Загроза явна, бо, як тільки вернеться
Він з товкачем, то зразу сяде Полемос
Міста дробити в ступі запопадливо.
Хай згине, Діонісе, посланець його!
Вбігає Пострах.
Полемос
Гей, ти!
Пострах
В чім річ?
Полемос
Позичив?
Пострах
Лихо трапилось:
Пропав товкач афінський, шкіряник отой,
270 Що всю Елладу м'яв і перемішував.
Трігей
О владарко Афіно, як доречно він
Сконав на благо міста! Аж не віриться,
Що вже нам не заварить каші свіжої.
Полемос
То гайда в Спарту, пошукай там іншого!
Та швидко!
Пострах
Ну аякже.
Полемос
Не барись мені!
Трігей

(до глядачів)

Ой люди, що то буде? Це ж не жарти вже!

Якщо в самофракійські тайнства хто з вас

Посвячений, то саме час молитися.

Щоб посланець, упавши, ногу вивихнув. [254]

Пострах

(прибігає знову)

280 Ой, ой, нещастя, ой, нещастя трапилось!

Полемос

То як, ти знов без нього?

Пострах

Не моя вина:

Товкач пропав і в Спарті.

Полемос

Як, негіднику?

Пострах

Лакедемонці Фракії позичили.

Коли ж із рук пустили — загуло за ним.

Трігей

О Діоскури, як чудово склалося!

Ще є надія! Смертні, вище голову!

Полемос

Збери ті речі та й назад їх винеси,

А я піду і зладжу товкача собі.

Обидва виходять.

Трігей

(виходить із сховку)

Тепер Датідову згадаймо пісеньку,

290 Який опівдні сам себе розпалював:

"Як любо і приємно, як то солодко!"

(До глядачів).

Пора настала, побратими елліни! —

Закиньмо чвари, і гризню, і сутички!

Звільнім богиню Миру, найдорожчу всім,

Ще поки тут нового товкача нема!

Гей, рільники, торговці, рукодільники,

Ремісники, чужинці, зайшли жителі,

Всі остров'яни, весь народ, сюди спішіть!

Швидше, швидше! В руки — кайла,

і лопати, і шнурки!

Нині жде на вас робота, —

не баріться, в добрий час! [255]

ПАРОД

На оркестру швидким кроком виходить хор афінських селян.

Між ними також спартанці, беотійці, аргосці

та мегарці.

Корифей

Гей, сюди, на шлях свободи,

дружно, твердо всяк ставай!

Гей, хто еллін — в гурт єдиний!

Сили всіх — в один кулак!

Гей, забудем про походи,

про війну, що смерть несе.

День заблис, — і можна врешті

чхати всім на Ламаха.

(До Трігея).

Тож кажи нам, що робити,

будь у праці вожаком,

Нині з нас ніхто нізащо

не спочине, вір мені,

Поки важелем і шнуром не повернем волі знов

Наймогутнішій богині, опікунці наших лоз.

Хор починає гучний танець.

Трігей

Цитьте, цитьте, схаменіться,

бо на гамір, тупіт ваш

310 Може Полемос неждано знов присунути сюди.

Корифей

Але ж як тут не радіти,

чи ж не ти нам кинув клич,

Інший, ніж оте: "Прибути,

взявши хліба на три дні!"

Трігей

Та, глядіть, щоб ваших криків

під землею не почув

Кербер та й, оскаженивши,,

як бувало на землі,

Нам богиню увільнити

не завадив нині знов. [256]

Корифей

Ні, ніхто богині Миру

в нас не викраде, ніхто.

Хай лиш нам до рук потрапить.

Не турбуйся. Го-го-го!

(Танцюють безупинно).

Трігей

Ну й погибель мені з вами!

Цитьте, клятї, бо ось-ось

Він примчить і все сплюндрує,

і потрощить, переб'є.

Корифей

320 Хай гуде земля під нами,

шкереберть усе летить —

Ми веселощів сьогодні

не покинем, так і знай!

Трігей

Що за лихо? Що це з вами?

Цитьте, ради всіх богів!

Через ваші крики-скоки піде прахом діло все.

Корифей

Я й не думаю скакати, та на радощах, дивись,

Хоч стою, а ноги скачуть, хочу я того чи ні.

Трігей

Може, хоч тепер доволі? Ну й шалена крутія!

Корифей

От і все, ми зупинились.

Танець триває.

Трігей

Не на ділі — на словах.

Корифей

Ще хоч раз, ще круг останній

і на тому — вже кінець.

Трігей

Згода. Хай ще цей, останній,

але більше — ані руш! [257]

Корифей

330 Лиш тобі знадобимося,

ось тоді — прощай танок.

Трігей

Ти поглянь... Танцюють знову.

Корифей

Вже востаннє, свідок Зевс.

Ми піднімем праву ногу та й опустим.

От і все.

Трігей

Хай по-вашому вже буде, але годі, годі вже!

Корифей

Так, але у нас ще й ліва є нога, не забувай.

Ось і скачу я, радію, і сміюся, і соплю.

Щит відкинув — і, здається,
з ним я й шкіру зняв стару.

Танцюють.

Трігей

Не радійте, поки діла до кінця не довели,

Ось врятуєте богиню — хоч на головах ходіть.

340 Галасуйте, регочіться!

Ось тоді вже буде можна

Вволю пити, жерти, спати,

Обійматись, чепуритись,

Святкувати, гав ловити,

І гуляти,

і горлати: го-го-го!

СТРОФА

Перша половина хору

О, якби-то вже скоріше

той блаженний день настав!

Натерпівсь не мало я:

Спав не в ліжку — на соломі,

Животів, як Форм іон.

Не дивитимусь з-під лоба,

мов сердитий той суддя.

350 Злагіднію, усміхнусь, [258]

Оживу, відмолоджусь,

Позабувши про війну.

Скільки літ поневірялись ми в походах на війні!

Гонять нас, як баранів:

Із Лікею — до Лікею,

Щит при боці, спис — в руці.

Корифей

Як тобі в пригоді стати, пособити чим, скажи?

Бо ж тебе за верховода добра доля нам дала.

Трігей

Ану лиш гляну, як знести ці камені.

(Підходить до печери).

Гермес

(вибігає із брами палацу)

360 гей, телепню зухвалий, що ти робиш там?

Трігей

Поганого нічого, як і Кіллікон.

Гермес

Загинеш, підлий!

Трігей

Що ж, як жереб випаде...

А ти вже добре знаєшся на жеребах.

Гермес

Вважай, що ти загинув.

Трігей

А якого дня?

Гермес

У цю хвилину.

Трігей

Але ж я не взяв собі

Ні хліба, ані сиру, щоб на смерть іти.

Гермес

Ну, ось, ти вже зітертий. [259]

Трігей

Гей, а як це так,

370 Що й насолоди не відчув я жодної?

Гермес

Хто самовільно б визволяти зважився

Богиню Миру, тому — смерть: так Зевс велів.

Трігей

То я померти мушу?

Гермес

Ще й дивуєшся!

Трігей

Тоді позич три драхми — порося куплю:

Бо ж треба перед смертю посвятитися.

Гермес

О Зевсе-громовержцю!

Трігей

(злякано)

Ради всіх богів,

Лиш не донось на мене, о володарю!

Гермес

І не проси. Не змовкну.

Трігей

Ради м'яса хоч, —

А м'ясо те я щиро дарував тобі.

Гермес

(лагідніше)

380 Дурненький, таж зі мною Зевс

розправиться,

Якщо таке дозволю, не кричатиму.

Трігей

Гермесику, не треба, зглянься, любий наш!

(До хору).

Гей, а ви чого замовкли, стали мов укопані?

Ну, відкрийте рота, кляті! Хочете, щоб він гукав? [260]

АНТИСТРОФА

Друга половина хору

Ні, володарю, Гермесе, ні, не смій кричати, ні!

Змилуйся, якщо хоч раз

Ласував ти поросятком,

Подаруночком смачним.

Не забудь про це сьогодні, віднеси

на користь нам.

Трігей

390 Чуєш, як уклінно просять, о володарю, тебе?

Друга половина хору

Вислухай ласкаво нас,

найприхильніший для смертних,

Найщедріший із богів, —

нині нам не борони

Викрасти богиню Миру,

намір наш благослови,

Як пиха й шолом Пісандра опротивіли тобі.

Ми ж за це тебе, ласкавий,

Будем жертвами вславляти.

Ти посеред нас, людей,

Матимеш на вік віків

Шану й честь.

Трігей

400 Здійсни нарешті просьби їх, молю тебе.

Поглянь, — вони благають, як ніколи ще.

Гермес

Бо на таку йдуть кражу, як ніколи ще.

Трігей

З тобою поділюся таємницею.

У ній — страшна загроза небожителям.

Гермес

Ану, розкажуй. Може, зворушуся тим.

Трігей

Так-от Селена і негідник Геліос

На нас давно вже між собою змовились!

Запродати Елладу хочуть варварам. [261]

Гермес

А то ж навіщо?

Трігей

Свідок Зевс тому лише,

410 Що ми приносим жертви вам, а варвари —

Лиш місяцю і сонцю. Ось тому вони

Надумали усіх нас перенищити

Й забрати жертви, що богам призначені.

Гермес

Так ось чому все крадуть наші дні вони

І знай хитрують, шахраї, на закрутах.

Трігей

Тож помагай нам, любий, не лінуючись,

її на світло денне нині вивести.

Тобі ж Панафінеї ми влаштуємо

Та й інші свята, для богів призначені, —

420 Містерії, Діонії, Адонії.

І всі міста-держави, війн позбувшись,

Спасителя Гермеса шануватимуть.

І всякі інші блага звеселять тебе.

А на початок — ось від мене кухоль цей.

(Подає йому дарунок).

Гермес

О, в золото я змалку був закоханий!

Трігей

(до хору)

А тепер — вже наше діло. Всі сюди!

Гуртом усі!

Кайла в руки — й до роботи. Вибивайте брили ці.

Корифей

Ми готові. Ти ж роз'яснюй, наймудріший із богів,

Що до чого, як робити, словом, працею керуй.

430 д ТОді вже сам побачиш — варті ми чогось чи ні.

Трігей

Тож подай скоріше келих, щоб насамперед богам

Помолитись та й одразу до роботи приступить. [262]

Гермес

(піднімає келих)

Узливання! Узливання!

Всі замовкніть! Всі замовкніть!

Молімось, друзі, хай віднині еллінам

Нарешті усміхнеться доля радісно.

І хто тягтиме що є сил за шнур оцей,

Нехай щита ніколи не торкається.

Трігей

Нехай. Нехай у мирі вік вікує він

440 Із подругою разом біля вогнища.

Гермес

А хто війну воліє, — поки житиме,

Одне заняття, Діонісе, дай йому...

Трігей

Висмикувати стріли з тіла власного.

Гермес

А хто, в похід зібравшись, невдоволений,

Що ти, богине, скоро станеш вільною...

Трігей

Хай буде з ним те саме, що з Клеонімом.

Гермес

Якщо ж ті люди, що торгують зброєю,

Війни захочуть для своєї вигоди...

Трігей

До розбишак попавши, хай ячмінь жують.

Гермес

450 Чи той, хто мріє про воєнні почесті,

Чи раб, готовий стати перебіжчиком...

Трігей

Колесувати клятих! Дати різок їм!

Гермес

А нам — удачі. Гей, пеан заспівуймо! [263]

Трігей

Лиш "Гей!" та без пеану: він приївся нам.

Гермес

Гаразд. Тепер лиш "гейя, гей" гукатимем.

Трігей

На честь Гермеса, Афродіти, Ор, Харіт.

Гермес

Ареса звати?

Трігей

Ні.

Гермес

А Посейдона?

Трігей

Ні.

Гермес

(до хору)

Берімось за мотузку, гей, взялись усі!

(Усі беруться за шнур, щоб відвалити каміння з печери, де ув'язнена богиня Миру).

СТРОФА

Хор

О гейя!

Гермес

460 Гейя, ще раз!

Хор

О гейя!

Гермес

Гейя! Нумо, ще раз.

Хор

О гейя, о гейя! [264]

Трігей

Не бере. Бо не тягнуть на совість усі.

Ну чого там надулись? Ану, до шнура!

Ой, заплачете ви, беотійці!

Гермес

Гейя, враз!

Трігей

Гейя, гей!

Корифей

Але й ви там обоє не стійте — тягніть.

Трігей

470 Та чи ж я не стараюсь з усіх своїх сил?

Напинаюсь, тягну, аж темніє в очах.

Корифей

Чом же топчемось марно на місці?

Трігей

А ти чого ще тут розсівся, Ламаху?

Ану з дороги, разом з тим страховищем!

Аргосці теж не тягнуть. Насміхаються

Давно над нами, хоч і биті лихом ми.

А їм подвійно йдуть прибутки з лихвами.

Гермес

Зате лаконці, милий, не лінуються.

Трігей

А знаєш, ті, що мають діло з деревом,

480 Одні лиш тягнуть; ковалі — завадою.

Гермес

Мегарці теж дармують. Час від часу лиш

Смикнуть, немов щенята, зуби шкірячи.

Трігей

Мабуть, од голоднечі так знеслились.

Гермес

Не клеїться в нас діло. Гей, наляжемо

Громадою всією. Дружно, з запалом! [265]

АНТИСТРОФА

Хор

О гейя!

Гермес

Гейя, ще раз!

Хор

О гейя!

Гермес

Гейя, ради небес!

Хор

490 А діла немає.

Трігей

Та нехай йому грець! Неподобство якесть:

Той туди тягне шнура, цей — смиче сюди.

Ой, влетить же вам нині, аргосці!

(Знову тягнуть).

Гермес

Гейя, враз!

Трігей

Гейя, гей!

Корифей

Не інакше як зрадники є серед нас.

Трігей

(до афінян)

То хоч ви, що за миром занудились так,

Своїх сил не жалійте, завзято тягніть!

Корифей

Але ж покидьки нам заважають.

Гермес

500 Агей, мегарці! Пропадiть ви пропадом!

Богиня вас, паскудних, пам'ятатиме:

Це ж ви змастили перші часником її. [266]

Не мучтеся даремно й ви, афіняни:

Не там, де треба, поставали й тягнете,

Тому на те лиш здатні, щоб судитися.

Якщо богиню увільнити хочете —

До моря трохи ближче пересуньтеся.

(За шнур беруться лише хлібороби з Аттики.

Інших розганяють Трігей з Гермесом).

Корифей

Ану візьмімось тільки ми, селяни-хлібороби!

Гермес

На лад у вас пішли діла, в руках горить робота!

Корифей

510 Ви чули всі? Пішли діла. Тягни щосили кожен!

Трігей

Повернуть мир нам лиш вони, селяни-хлібороби.

Хор

Ось тепер — усі враз.

Гермес

Налагодилось діло.

Хор

Тепер, глядіть, не попустіть!

Ану дружніше! Ну, взялись!

Гермес

Ну от, усе в порядку!

Хор

О, гейя, всі! О гейя, враз!

О гейя, гейя, гейя всі!

О гейя, гейя, гейя враз!

Відвалюється камінь. З печери повагом виходить
богиня Миру. Побіч неї — Достача й

Веселість.

Трігей

Богине, опікунко виноградників!

Звідкіль візьму я слово многоамфорне

Тобі на привітання у хатині тій? [267]

Вітання й вам, Достачо і Веселосте!

Яка ж бо ти красива, о Веселосте!

Як солодко відчути, люба, подих твій!

Війнуло миром і кінцем вояччини.

Гермес

А може, зразу й військовим наплічником?

Трігей

Начхав я на вояку з тою торбою,

Що тхне цибулекислою відрижкою.

530 А тут — бенкет, веселі Діонісії,

Вистави, флейти і пташині щебету,

Пісні Софокла, Евріпіда віршики.

Гермес

Брехня! Богині Миру — та й полюбляться

Ці дріб'язкові чвари-нісенітниці?

Трігей

Тут — бекання отари, плющ, цідильний міх,

Жіночі груди в метушливім натовпі,

Служниця п'яна, кухлі перекинуті.

Куди не глянеш — очі розбігаються.

Гермес

Ось глянь — міста як мирно забалакали,

540 Усміхнені, веселі, задоволені.

Трігей

Хоч під очима й досі ще синці у них,

І кровоточать рани, ще не згоєні.

Гермес

А глядачі... Поглянь лиш — мов написано

В них ремесло на лицях...

Трігей

Далебі, що так.

Гермес

Там китичник, озлившись, глянь, вискубує

Волосся власне. [268]

Трігей

А мотичник тільки-но

Ригнув щосили прямо в пику мечнику.

Гермес

А онде серпник аж сіяє з радості.

Трігей

Ще б пак! І тиче дулю майстру-списнику.

Гермес

550 Скажи, хай хлібороби вже розходяться.

Трігей

Гей, чули, хлібороби? На поля свої

З риштунком хліборобським, гайда!

Рушили!

Гей, в похід, але без списа, без щита і без меча!

Давній мир міцний довкола грає, плеще через край.

Дружно, з піснею на поле, до роботи кроком руш!

Корифей

О благословенна днино! Як чекав тебе рільник!

Припаду до лоз я нині, сльози радісні проллю,

Обійму красуню-смокву, — я ж малим садив її, —

Рвусь туди, до них, до рідних, після

довгих-довгих літ.

Трігей

560 Наперед богині Миру, друзі, шану віддамо:

Це ж вона, вона звільнила нас від китиць і Горгон.

А потому вже майнемо легконого на поля,

Закупивши на дорогу про запас рибин смачних.

Гермес

Ну й ідуть, аж любо глянуть: крок твердий,

плече в плече.

Не юрба — суцільна маса, наче тісто у діжі.

Трігей

Справді так. А глянь, до сонця раз у раз

виблискують

То мотики гостролезі, то залізні трійчаки.

Скоро так, як по шнурочку, зійдуть лози на полях. [269]

Ой, не терпиться, їй-богу, знов, як то було колись,

570 Обробляти, доглядати скромний свій шматок землі.

Як жилось нам славно, браття,

У той час, коли між нами

Ще була богиня Миру!

Пригадайте ті варення

І ті смокви, і ті мирти,

Молоде вино солодке
І фіалки край криниці.
Ті маслини, що за ними
Так стужились.
580 За те все богині Миру,
Тільки їй — земний уклін.

СТРОФА

Перша половина хору
О вітай, вітай, богине! Ти прийшла. Як мило нам.
Ми без тебе сохли тут.
Все хотіли вийти в поле,
За роботу взятися.
Ти ж бо — скарб неоціненний, владарко,
Для нас усіх,
Тих, що орють, сіють, жнуть.
Ти — єдина нам підмога
У щоденному труді.

590 Скільки

Натерпілись ми,
Поки ти прийшла, солодка,
Мила, безкорислива!
Хліборобам ти — спасіння, хліб насущний
На щодень.
Ось тому тобі назустріч
Усміхаються щасливо
Смокви й лози молоді.
Все живе благословляє
600 Твій прихід.

Корифей

Та чому їй так довго ми не бачили, чому?
Де була вона, скажи нам, найприхильніший з богів.

Гермес

О розумні хлібороби, пильно слухайте мене.
Розкажу вам по порядку, що з богинею було. [270]
Відтоді все почалося, як злочинцем
Фідій став.

А Перікл, щоб і на себе не накликати біди, —
Він же знав, на що ви здатні, бачив часто
вищир ваш, —
Запалив поспішно місто, іскру кинувши малу, —
Про мегарців постанову,

й затріщало і пішло.

610 Задиміло, розгорілось, зайнялась така війна,
Що від диму всі ридали, вся Еллада,
тут і там.

Мить одна — і зашкварчали виноградники
в огні.

І бочки одна об одну билися, потрощені.
Не було ніде й просвітку, і богиня
зникла враз.

Трігей

Ось про це, клянуся Фебом, я ніколи
ще не чув.

І не знав я, що богиню щось із Федієм
ріднить.

Корифей

Та і я це вперше чую. Видно, через те вона
Отака красуня пишна. Не одне почуєм ще.

Гермес

А міста, що вам підвладні, тільки лиш
побачили,

620 Як гризетесь між собою, зуби скалячи,
мов пси,

Боячись податків, тут же обплели
обманом вас.

І тоді вельмож-лаконців підкупили,
а вони,

Від природи вже підступні, запопадливі
на зиск,

Підло вигнали богиню і війну розпочали.

Ну, і знову їхня користь стала збитком
рільникам:

Звідси в море відпливали їм на помсту
кораблі,

Щоб останню смокву зжертити там, в невинних
поселян. [271]

Трігей

Так і треба їм, поганцям! Хто ж зрубав,
як не вони,

Смокви ті, що власноручно я садив і сам
плекав?

Корифей

630 Так і треба, Зевс посвідчить! Певно, хтось
із них влучив
У мій глек шестивідерний, і його —
мов не було.
Гермес
А коли сюди, до міста, з піль робочий
люд наплив,
То й не знав, що ним торгують так же само,
як колись.
І позбувшись винограду, ще й улюблених
маслин,
До промовців прислухався люд бідняцький,
а вони,
Хоч і знали, що в нестатках знемагає
весь народ,
Геть богиню проганяли язиком, як вилами,
Бо вона з'являлась часто, щиро люблячи
наш край.
І союзників багатих без жалю вони трясли,
640 Наче грушу, й примовляли: "Це — Брасіда
спільники!"
Ви ж на жертву налітали, мов собаки
звідусіль.
Місто, зблідле з переляку, всю брехню,
увесь той бруд,
Що лили тоді на нього, поїдало смачно все.
А союзники, не в силах переносити знущань,
Узяли й заткнули пельки тим промовцям
золотом.
Так вони й розбагатіли. Ви ж не знали
дотепер,
Як спустошена Еллада. Хто ж тут винен?
Тільки він,
Шкіряник той. [272]
Трігей
Досить, досить! О Гермесе,
припини,
Не чіпай його, не треба, з-під землі
не викликай!
650 він тепер не нам належить, чоловік той,
лиш тобі.

Називай його, як хочеш, —

Чи хвальком пустим, плюгавцем,

Заколотником поганим,

Чи донощиком брехливим.

Тим усім наділиш нині

Одного з твоїх людей.

Трігей

(звертається до богині Миру)

Але чому, богине, ти мовчиш усе?

Гермес

До глядачів богиня не обізветься,

Бо через них немало натерпілася.

Трігей

660 То, може, дещо скаже хоч тобі вона?

Гермес

Скажи, богине, що про них ти думаєш,

О ти, що війни, як ніхто, ненавидиш?

Скажи на вухо.

(Перешіптуються).

Ясно, чим обурена.

(До глядачів).

Так слухайте. Скажу вам, чим розгнівана.

Сама вернулась після справ у Пілосі

З мішком, ущерть набитим договорами.

Голосували проти неї тричі там.

Трігей

(до богині)

Ми винні, але вибач: був наш ум тоді

На шкіряному ринку, а не в Пілосі. [273]

Гермес

670 А ще таке спитала в мене тільки що:

Хто тут для неї ворог найзапекліший,

А хто прихильник, що війну ненавидить?

Трігей

Та Клеонім для неї найприхильніший.

Гермес

Ну, а в військових справах як щастить йому?

Трігей

В бою — не з боязких він, тільки ось біда:

Не рідним сином батькові доводиться.

Підкинутий, тому-то і щита свого

В куці підкине, хай лиш бій зав'яжеться.

Гермес

А ось іще спитала в мене тільки-но,
680 Кому сьогодні владу ви довірили.

Трігей

Тепер почесне місце — у Гіпербола.

(До богині Миру).

Стривай, чому ти раптом відвернулася?

Гермес

За вас, дурноголових, мабуть, соромно,
Що ви вождя такого десь надибали.

Трігей

Та це лиш тимчасово. Бачиш, склалось так —

Народ осиротілий, мов оголений,

Обрав, кого надибав, тут же, похапцем.

Гермес

Скажіть, а що на тому місто виграє?

Трігей

Розсудливіші станем.

Гермес

Ов! Чого ж би то? [274]

Трігей

690 Та, бачиш, він ліхтарник. Тож, як досі ми

Всі справи наші розглядали помацки,

То нині з ліхтарями все вирішуєм.

Гермес

(перешіптуючися з богинею)

Ого-ого!

Але й питань у неї!

Трігей

Чим цікавиться?

Гермес

Та всім, що тут, при ній ще, відбувалося.

По-перше, що з Софоклом, як ся має він.

Трігей

Гаразд. Лише з ним чудасія скоїлась.

Гермес

Яка?

Трігей

З Софокла раптом Сімонідом став.

Гермес

Та як це?

Трігей

Бач, трухляк цей ради користі
Плисти готовий хоч би й на рогожині.

Гермес

700 А що з Кратіном мудрим?

Трігей

Той давно помер,
При нападі лаконців.

Гермес

Як це трапилось? [275]

Трігей

Та кадуб розтрошили, й він, побачивши,
Яке вино пропало — тут же й сам сконав.
Пригод чимало й інших місто звідало!
(До богині).

Тому тепер ніколи не розлучимось!

Гермес

Ото з тим словом, дорогий, одружуйся
З Достачею й укупі на полях своїх
Живіть і доглядайте виноградників.

Трігей

(до Достачі)

Тож підійди, красуне, поцілуймося!
(До Гермеса).

710 А чи не напитаю я біди собі,
Як об'їму Достачу після довгих літ?

Гермес

То полинівки випий про всяк випадок.
Бери також Веселість і веди її
До Ради, там, де бути їй належиться.

Трігей

Блаженна Радо! Славну маєш подругу!
Ну й об'їсися юшки там триденної!
Кишок і м'яса скільки буде з'їдено!
Ну, будь здоровий, о Гермесе!

Гермес

Й ти рушай.

Щасливої дороги! Пам'ятай мене!

Трігей

720 Гей, жуче мій, додому відлітаємо!

Гермес

Його нема тут.

Трігей

Але де ж подівся він? [276]

Гермес

У колісниці Зевса возить блискавки.

Трігей

А чим же він, бідненький, там харчується?

Гермес

Амброзію з'їдає Ганімедову.

Трігей

А як спущусь я?

Гермес

Легко. Тою стежкою

З богинею під руку швидко спустишся.

Трігей

(до Достачі й Веселості)

До мене, любі, швидше! Земляки мої

Всі очі вигляділи, вас чекаючи.

Трігей з Достачею і Веселістю виходять.

Хор залишається.

ПАРАБАСА

Корифей

Вирушай же в дорогу щасливо! А ми — зберемо
те начиння тим часом

730 Та й до нього сторожу приставим, бо тут,
біля сцени, весь час сновигає

Всяка погань, пройдисвіти різні, то так
і гляди: щось потягнуть з-під носа.

Тож пильнуйте і гав не ловіть. Ну, а ми
до людей, що зібралися нині,

Кілька слів і від себе ще тут додамо
і розкриємо все, що на думці.

Сторожам не завадило б гнати звідсіль
усіх тих комедійних поетів,

Що самі анапестами хвалять себе
привселюдно без міри і стриму.

Але, Зевсова дочко, коли вже не гріх
похвалити того, хто найкращий [277]

Із поетів усіх комедійних поет, хто досяг
щонайбільшої слави,

То наставник наш певний, що й він у людей
заслужив похвали немалої.
Він-бо перший з поетів усіх переміг
жалюгідних отих сміхотворів,
740 Що над лахами, знай, викривлялись усе,
а боролися — тільки з вошами.
І Гераклів зі сцени поет наш прогнав,
жерунів, що постійно голодні.
Він їх висміяв перший з усіх, а рабам,
що брехали тоді й метушились,
А нарешті лягали й самі під батіг,
не доводилось більше при ньому
Появляться на сцені з ганебним плачем,
завиваючи, тільки для того,
Щоб, таких-от побачивши, приятель-раб
міг отак поглумитись над ними:
"Гей, а хто ж то, небоже, списав так тебе?
Виглядає, немов би колючі
Батоги налетіли на тебе гуртом —
та й ушкварили дружно по спині".
Наш наставник відкинув цей мотлох увесь,
ті брудні, заяложені жарти.
Величає мистецтво створив ради вас
і воздвиг ще небачену вежу
750 Із промовистих слів і глибоких думок,
і з найтонших і рідкісних жартів —
Не з дрібноти сміявся поет, не з жінок,
не глумився над людом невинним, —
Він боровся із сильними світу сього
непохитно, з напором Геракла.
Через сморід страшний шкіряний він пройшов,
через вир закипілої злоби.
Я один лиш піднявся з драконом на бій.
Це той самий дракон гострозубий,
Що з очей божевільних, огидних очей,
сипав іскри розпусниці Кінни.
А довкруг голови його сотня підлиз
вигиналась, лизала, шептала.
І гримів його голос, як той водоспад,
що затуляє жертву; смердів він,
Мов тюлень, був як Ламія завжди брудний,

як верблюд він викручував задом. [278]
Перед ним я не зблід, а двобій розпочав
і змагався щоденно завзято
760 ради вас, ради всіх остров'ян, і за це
вам трапляється нині нагода
Відплатити по-людськи, добром за добро,
за мої перед вами заслуги.
Та й раніше, як доля всміхалась мені,
не вчащав на палестри я гордо,
Не принаджував хлопців, а швидко збирав
свої речі й зникав непомітно.
Я вас рідко засмучував, часто смішив
і сповняв свій обов'язок чесно.
Ось тому вам зі мною тепер по путі —
І мужам, і хлоп'ятам, але, зокрема,
Я звертаюсь до лисих, уклінно прошу,
Щоб сприяли вони перемозі моїй.
А коли переможу, тоді за столом
770 На бенкетах, обідах гукатиме всяк:
"На ось, лисому це подай, лисому те,
І горіхів, і пряників. Щедро гостім
Того мужа, який хоч би лисим чолом
На поета великого схожий".

ОДА

Перша половина хору
Музо, війну позабувши,
Зі мною, другом твоїм,
Нині стань до танцю.
Весілля богів оспівай,
Бенкети смертних,
780 Забави блаженних
Прослав.
Це ж бо — твоя турбота.
Не слухай Каркіна лише:
Не бери
Синів його
В коло своє,
Хоч як би він плакав,
Ти їм руки не подай.
Всі вони, знай, — покидьки.
790 Перепели-голопуцьки і танцівники

довгошиї,
Карлики, бібки козині і витівники
туполобі. [279]

Сам же їх батько признався, що зроджену
Ним несподівано драму
Кіт під вечір схрумав.

АНТОДА

Друга половина хору
Пісню таку, це творіння
Прекрасноволосих Харіт,
Хай співець натхненно
Співає,
Коли ластівки
800 Звіщають людям
Дзвінким щебетанням
Весну.

Тільки б тоді мовчали
Морсім і Меланфій
Із хорами враз.

Я чув його вереск бридкий:

Він хором трагічним
З братом своїм керував,
Наче Горгони надуті,

810 Два ласуни,
Два мерзотники,
Гарпії дві рибожерні,
Два смердюхи козлошкурі,
Коханці

Старих неохайниць.

Плюнь їм у пики, о Музо, по щирості.

Плюнь — а мені, о богине,

Руку дай до танцю.

ЕПІСОДІЙ ТРЕТІЙ

З'являються Трігей, Достача і Веселість.

Трігей

Нелегке діло — прямо так відвідати

820 Богів на небі: ноги — наче з дерева.

Але й малі ж ви, як згори поглянути!

І з неба видаєтесь поганенькими,

А на землі поглянеш — погань справдішня.

Вибігає раб Трігея. [280]

Раб

Хазяїн повернувся?

Трігей

Та подекують.

Раб

Ну, як ся маєш?

Трігей

Повернувшись, ніг своїх

Неначе б і не маю.

Раб

Гей, хазяїне!

Трігей

Чого тобі?

Раб

А хто ще небом вештався,

Крім тебе?

Трігей

Я один був, ну і ще дві-три

Душі поетів, славних дифірамбами.

Раб

830 А що робили?

Трігей

Заспіви ловили там

Розпливчасто-туманно-набубнявілі.

Раб

А правда те, що ніби після смерті ми

Стаєм зірками в небі?

Трігей

Так, без сумніву.

Раб

А хто ж там нині в небі світить зіркою? [281]

Трігей

Іон Хіоський, що й колись, між нами ще,

Зорю ранкову славив. Переставившись,

Одразу ж і прозався він зірницею.

Раб

А що то за світила, що, палаючи,

Шугають небесами?

Трігей

Це вертаються

840 Зірки від зір вельможних після гулянки

З ліхтариками, в кожному — по вогнику.

(Показуючи на Достачу).

Ну, а тепер до хати запровадь її.

Нагрій водиці, добре вимий балію

І нам весільне ложе гарно вистели.

Упоравшись, вертайся. Сам же поки що

До Ради запроваджу її подругу.

(Показує на Веселість).

Раб

Ти де таких надібав?

Трігей

В небі, де ж іще?

Раб

Гроша боги не варті, раз отак, як ми,

Звичайні смертні, живляться розпустою.

Трігей

850 На жаль, і в небі дехто промишляє тим.

Ходім.

Раб

А чим же кралю цю кормитиму?

Трігей

Нічим. Вона ж ні хліба, ні рогаликів

І так не буде їсти: між безсмертними

Вона лизати звикла лиш амброзію. [282]

Раб

Ну що ж, і тут їй знайдем полизати щось.

Раб веде Достачу в дім.

СТРОФА

Перша половина хору

Ото вже щастить йому!

Старому тепер усе

Іде, як по маслу.

Трігей

А ще як зухом-женихом блисну я перед вами!

Перша половина хору

860 Позаздрим тобі, старий!

Ти вдруге на світ родивсь, напахчений, свіжий.

Трігей

Ще б пак! А надто, як торкнувся

грудей її кругленьких!

Корифей

Позаздрять радості твоїй
і скакуни Каркіна.

Трігей

А так і треба: чи ж не я, жука всідлавши, врятував

Елладу, щоб спокійно в селах еллінам

І працювалось, і жилось,

І спалось-обіймалось.

Раб

(повертається) .

Ну ось, дівча обмите ззаду й спереду.

І коржик спікся, коровай завітчано.

870 Окраса ж того свята — в молодого є.

Трігей

Та перш до Ради треба відпровадити

Веселість.

Раб

(невдоволено)

Ото маєш... А це хто така? [283]

Трігей

Та це ж та сама, що колись в Бравроні ми,

Набравшись, обіймали. Ну й набігались

Тоді за нею! Тямиш?

Раб

(приглядається до неї)

Ох, і зад який!

Для признаку розпусти ніби створений.

Трігей

(до глядачів)

Гей, хто між вами чесний, щоб зумів її

До Ради передати в повній цілості?

(До раба, який крутиться біля Веселості).

Ти що там робиш?

Раб

Та намета хочу ось

880 На Істмі обладнати для товариша.

Трігей

(до глядачів)

Так що, нема охочих?

(До Веселості).

Що ж, до мене йди:

Народу під опіку я оддам тебе.

Раб

Ось той моргнув їй.

Трігей

Хто?

Раб

Таж Аріфрад

її до себе просить.

Трігей

Глупа голово!

Такий, допавшись, духа з неї випустить. [284]

(До Веселості).

Склади на землю свої речі поки що.

Трігей з Веселістю стають перед пританами.

Притани! Радю! Ось Веселість. Бачите,

З яким добром сьогодні я прийшов до вас.

Отож не гайтесь. Ноги ставте нарізно

800 Та й можна тут же до забави братися.

А ось де кухня.

Раб

Є на що поглянути!

Ну й кіптяви ж насіло! За рожном при ній

Притани до війни ще радо порались.

Трігей

Чудові грища з нею в парі завтра вже

Почати можна: боротьбу насамперед

Навстоячки, і рачки, і навколішках.

Тоді в багатоборстві тілом змашеним

Зійтися щільно — бити, м'яти, пхатися.

На третій день — змагання колісницями:

900 Одна на одну хай в бігу звертаються

Гарячі колісниці,

На їздця нехай

їздець наскочить, сопучи, пітніючи.

Біля мети безсило хай попадають

Погоничі, знемігшись і розпарившись.

Ну що ж, притани, до смаку Веселість вам?

Глянь, як притан уклінно запросив її.

А спробуй безкоштовно привести когось,

Сказав би: "Нині свято. Не приймаємо".

АНТИСТРОФА

Друга половина хору

910 Та це не Трігей, а скарб.

Для нас, громадян усіх, — це знахідка справжня.

Трігей

Ще більш оціните мене, коли дозріє жниво.

Друга половина хору

Та й нині вже ясно всім,

Що ти — рятівник людей

Всієї Еллади. [285]

Трігей

Хвали тоді, коли хильнеш вина нового кухоль.

Корифей

З богами поруч і тебе вславлятимемо радо.

Трігей

Ще б пак! На славу потрудивсь

Трігей з Афмонії для вас.

920 Від горя-лиха вибавив я люд простий

І хліборобів-рільників,

Гіпербола смиривши.

Раб

Ну, а тепер скажи нам, чим зайнятися?

Трігей

Чим? А миски для жертви хто їй злагодить?

Раб

Миски? Богиня ж — не Гермес задрипаний.

Трігей

А що присвятим, чи бика рогатого?

Раб

О ні! Щоб не трубити у похідний ріг.

Трігей

Тоді свиню добірну.

Раб

Ні.

Трігей

А чом би ні?

Раб

А то ще вийде свинство Феогенове.

Трігей

930 А що нарешті? [286]

Раб

Що? Козлятко, думаю.

Трігей

Невже?

Раб

Клянуся Зевсом.

Трігей

Поясни чому.

Раб

Коли на Раді про війну рішатимуть,

"Не вийде! — скільки духу закричать усі, —

Ми — люди врешті, не козли відпущення".

Трігей

Розумна рада.

Раб

Кожен стане лагідним

І мирно, мов козлята, будем бавитись,

І лагідніші будем до союзників.

Трігей

Ну, гайда — за козлятком! Не барись лише!

А я тим часом і жертovníк злагоджу.

СТРОФА

Перша половина хору

940 Як добре йдуть усі діла, коли боги сприяють!

Що задумали ми — те збувається все

Саме в пору, одне вслід за одним.

Трігей

(повертаючись)

І справді так: біля дверей жертovníк вже
готовий.

(Заходить у дім).

Перша половина хору

Не баріться ж тепер, поки, з ласки богів,

Дме погожий вітрець, супротивний війні. [287]

Нема сумніву — небо для нас

Рятівну перемену послало.

Трігей

(повертаючись)

Ну ось і кошик, і ячмінь, і квіти, й ніж готові.

Уже й вогонь палахкотить. Бракує лиш козлятка.

Перша половина хору

950 Ану прудкіше всі, ану!

А то непрохано до вас

Присуне з флейтою Херід

І як задме, як засопе —
Тоді, клянусь, йому від вас
Перепаде що-небудь.

Трігей

(до раба)

Отож, узявши кошик і кропильницю,
Праворуч обійди вівтар, не гаючись.

Раб

Готово. Обійшов я. Ну, а далі що?

Трігей

Подай-но смолоскип. В воді змочи його.

(Окроплює жертву).

960 Струси гарненько. А тепер ячмінь подай.

Скропивши руки, дай мені кропильницю.

Осип ячменем глядачів.

Раб

А далі що?

Трігей

Усіх посипав?

Раб

Звісно всіх. Не знайдеш там,

Гермесом присягаюсь, ані одного,

Кому б ячменик не влетів за пазуху.

Трігей

Жінки, одначе... [288]

Раб

Не журись: під вечір їм

Чоловіки усиплють.

Трігей

Що ж, помолимось.

Хто є у зборі? Де тут благочесті?

Раб

Дай покроплю їх, благочесних. Ось вони.

Трігей

970 Вони тобі здаються благочесними?

Раб

Чому ж би ні? Водю, бач, зливаю їх,

Вони ж — ні кроку з місця, наче вкопані.

Трігей

Ну що ж, молімся швидше.

Раб

Що ж, молимося.

Трігей

(урочисто)

О владарко, богине Миру ясна,

Нам найдорожча!

Опікунко весіль, опікунко забав,

Нашу жертву сердечну сьогодні прийми.

Раб

Прийми, о прийми, найдорожча,

Ради Зевса самого. Лиш так не роби,

980 Як то звикли робить легковажні жінки:

Вони двері свої прихиливши ледь-ледь,

У щілинку вузьку визирають собі.

А довірся лукавим — і тут же вони

Поховаються всі!

Обмини їх — вони визиратимуть знов.

Не глумись так над нами, богине, хоч ти.

Трігей

А в усій своїй величі гордо постань

Перед нами, — в тобі ж ми не чуєм душі, [289]

За тобою тужили ми, сльози лили

990 літ тринадцять підряд.

Припини ворожнечу, й тобі ми дамо

За той подвиг ім'я — Усмирителька війн.

Увільни нас од злоби, брехні й підозрінь,

Не дозволяй, щоби ми

Обмовлялись взаємно, меткі на язик.

Поверни нам той сік, що в крові своїй чув

Кожен еллін колись:

Розуміння і дружби взаємної сік,

У серця наші чуйність колишню вдихни.

1000 Хай наш ринок потоне в усякім добрі,

Хай рясніють на ньому гранати, грушки,

Свіжі яблука, дині, мегарський часник,

Одежина всіляка дрібна для рабів.

Хай з Беотії знову нам безліч несуть

Каченят, гусенят, голубів і чирят.

Хай копайські вужі примандрують в кошах.

Тим заваленим ринком посунемо й ми

Метушливим, крикливим, хапливим гуртом.

Ось і Моріх, Главкет і Телей тут як тут,

1010 Ласуни славнозвісні. А вже після всіх
Запізнілий Меланфій надсуне. Та ба! —
Вже розпродано все, і в розпуці тоді
Він заводить плаксиво з "Медеї" таке:
"О пропав я, пропав! Сиротою zostавсь!
Не побачу вже тих, що в городі зросли!"
І тоді всі довкола регочуть.
Нехай, богине, все це стане дійсністю!
(До раба).
Візьми ножа і вправно, по-різницькому,
Заріж козлятко.
Раб
Ні, не можна.
Трігей
Як це так?
Раб
Ю2о д так Богиня Миру кров'ю бридиться
І вівтарем кривавим. [290]
Трігей
То всередину
Зайди і, заколовши, м'ясо винеси.
Козлятко ж ціле лишиться хорегові.
АНТИСТРОФА
Друга половина хору
А ти отут, біля дверей, візьмись уже
за діло:
Понаколюй— полін, потім вогнище зладь
І все інше придбай для обряду.
Трігей
Погляньте, як я дрова склав, неначе жрець
справдешній.
Друга половина хору
Ну, аякже? Без сумніву, так. Чи ж не ти
На всі руки мастак? Чи ж тобі позичать
юзю Розторопності, вміння, снаги,
Сили духу у праці й нещасті?
Трігей
А дрова вже взялись огнем: Стілбіда
дим задушить,
Ось тільки стіл ще принесу — й раби
не знадобляться.

Друга половина хору
Ну як не похвалить його,
Що так на совість потрудивсь
Заради того, щоб з біди
Священне місто врятувать?
Довіку буде гідний він захоплення й пошани.

ЕПІСОДІЙ ЧЕТВЕРТИЙ

Трігей

(до раба, що повертається з м'ясом)

Усе готово. Поклади, хай смажиться,

040 А я тим часом побіжу за потрухом. [291]

Раб

Цим я займаюся.

(Побіг у дім).

Трігей

(нетерпляче)

Піде — як по смерть свою.

Раб

(прибігає)

Ну, ось і я. А правда, швидко впорався?

Трігей

Засмаж гарненько.

(Дивиться на дорогу).

От біда! Несе когось.

Ось бачиш, постать у вінку лавровому.

Раб

То що за птиця?

Трігей

На хвалька скидається.

Раб

Пророк неначе.

Трігей

Де там! Це лиш Гієрокл.

Отой віщун з Орея завітав до нас.

Раб

Ану, що скаже.

Трігей

Легко здогадатися:

Бурчати буде, перемир'я лаючи.

Раб

Ю50 та ні він, певно, чує носом смажене.

Трігей

(до раба)

Його не помічаєм. Чув? [292]

Раб

Домовились.

Гієрокл

Це хто складає жертву і кому з богів?

Трігей

(до раба)

Мовчи і смаж уважно. Хвіст — насамперед.

Гієрокл

Кому ця жертва?

Трігей

(до раба)

Як там справи з хвостиком?

Раб

Чудово, о богине Миру, владарко!

Гієрокл

Тепер відріж первинки і подай мені.

Трігей

Підсмажимо ще краще.

Гієрокл

Не старайся так.

Воно ж готове.

Трігей

Не повчай, не просимо.

(До раба).

Відріж.

Гієрокл

Стола не бачу.

Трігей

(до раба)

За вином сходи.

Гієрокл

1060 Язик окремо ріжуть. [293]

Трігей

Пам'ятаємо.

(До Гієрокла).

Ти знаєш, чим займися?

Гієрокл

Чим?

Трігей

Мовчанкою.

Ні пари з уст! Богині Миру молимося.

Гієрокл

Смертні, ви в дурні пошилися!

Трігей

Накаркуй на себе, триклятий.

Гієрокл

Ви збожеволіли всі, проти волі богів
помирившись,

Люди, зі стадом здичавілих мавп, які
світять очима.

Трігей

Ха-ха-ха-ха!

Гієрокл

Ти чого?

Трігей

Мені смішно з тих мавп банькуватих.

Гієрокл

Дурні ви, дурні безмозкі! Знайшли,
кому вірить на слово —
1070 Лисам, підступним думками й душею.

Трігей

Коли б то язик твій

Так зашкварчав на вогні, пустомеле,
як той, що ми смажим! [294]

Гієрокл

Тож якщо Німфи святі не здурили Бакіда,
а смертних

Той же Бакід не здурив, а Бакіда —
знов-таки Німфи...

Трігей

Хай тобі грець! Ти вже вуха мені
тим Бакідом протуркав!

Гієрокл

Таж не роковано нам увільнити
богиню з кайданів.

Поки ще, перше ніж...

Трігей

(до раба)

Сіллю ще трохи

посип цю печеню.

Гієрокл

Навіть блаженним богам не угодно

тепер припиняти

Війни-усобиці, поки ще вовк

не побрався з вівцею.

Трігей

Де це ти бачив, паскудо, щоб вовк

та з вівцею побрався?

Гієрокл

1080 Поки тарган, утікаючи, сморід нестерпний

пускає,

Поки кваплива щиглиха виводить незрячих

щигляток,

Доти й не думайте навіть про мир чи якийсь

перемир'я.

Трігей

Значить, по-твоєму, нам без кінця

воювати, чи, може,

Кинути жереб, кому з нас прийняти

найбільші терпіння? [295]

Ми ж, помирившись, могли б управляти

Елладаю разом.

Гієрокл

Ні, не доб'єшся повік, щоби рак

та поповз тобі прямо,

Трігей

Ні, в Пританеї повік не засядеш

уже до обіду.

Знай, що тобі відтепер уже нічого

буде робити.

Гієрокл

Як не старайсь, а їжак із колючого

ніжним не стане.

Трігей

1090 Ну а ти сам іще довго морочити

будеш афінян?

Гієрокл

Згідно з яким пророцтвом те м'ясо

ви смажите в жертву?

Трігей

Ось воно, складене мудрим Гомером,
прекрасне пророцтво:

"Хмару зловіщу війни розігнавши,
вони до богині

Миру припали і їй посвятили
належну жертву.

Стегна спалили і нутрощі всі
розділили між себе.

Потім вино узливали, а я за вождя
послужив їм.

Лиш віщунові ніхто не подав
злotosяйної чаші".

Гієрокл

Що мені, дурні, до того? Сівілла
не так віщувала. [296]

Трігей

Ось що сказав ще Гомер справедливо,
Зевсом клянуся:

1100 "Звіром, вигнанцем безродним і проклятим
той нехай буде,

Хто міжусобицям радий і розбратам
кровопролитним".

Гієрокл

Будь насторожі, а то ще шуліка,
тебе обдуривши,

Викраде м'ясо.

Трігей

(до раба)

А й справді пильнуй,
бо страшна небезпека

Після такого пророцтва на нутрощі
наші чигає.

В чаші вино наливай і подай мені
дещо з печені.

Гієрокл

Ну, як пішло вже на те, то і я
розпущу свого паса.

Трігей

Час узливання, час узливання.

Гієрокл

(рабові)

Ось і мій келих. Налий.

І печені подай на закуску.

Трігей

Знай же — не бути тому, що блаженним
богам не угодне,

1110 Нам до вина треба братись тепер,
а тобі — ушиватись.

(Урочисто).

Хай же ніхто нас повік не розлучить
з богинею Миру! [297]

Гієрокл

Дай язика мені!

Трігей

Краще тікай зі своїм, поки цілий!

Раб

Я узливаю.

Трігей

Бери ось цей кусень собі, тільки швидше!

Гієрокл

Так і ніхто не подасть мені нині хоч кусня печені?

Трігей

Раді б — не можемо, поки ще вовк
Не побрався з вівцею.

Гієрокл

Ось на коліна я став.

Трігей

Надаремно благаєш, небоже.

(До глядачів).

Гей, глядачі! До столу щиро просимо.

Гієрокл

А я?

Трігей

Ти їж Сівіллу на здоров'ячко.

Гієрокл

Клянусь Землею, вам мене не спекатись.
ii2o урВу й для себе дещо з кухні спільної.
(Хапає м'ясо, Трігей відбирає і б'є його).

Трігей

Лупіть Бакіда!

Гієрокл

(до глядачів)

Вас покличу свідками. [298]

Трігей

І я. Бо ти — базіка ненажерливий.

(До раба).

Гони плутягу в шию! Києм, палкою!

Раб

Ти бий, я — шкуру обдеру з негідника,

Що нею так проворно він закутався.

Трігей

(до Гієрокла)

Ану, зі шкури! Чув чи ні, святеннику!

Ти бач — орейський ворон набундючений!

Ану, назад в Елімній! Ну, вивітрюйся!

Трігей з рабом переслідують,

б'ють Гієрокла і покидають оркестру.

МАЛА ПАРАБАСА

ОДА

Перша половина хору

Я сміюсь, веселюсь!

1130 Геть шоломи, геть мішки

з сиром та цибулею!

Не любив я зроду війн.

Інша річ — при вогні

день при дні з друзями

Попивать за столом

Та й полін до вогню,

Літом іще рубаних,

раз у раз докидять.

І горішки, і каштани

На вуглинках припікати

І служницю обнімать,

Поки жінка миється.

ЕПІРРЕМА

Провідця першої половини

хору

Ось вона, пора блаженна: вже закінчено сівбу,

За вікном — Сіріє мжичка. Знехотя пита сусід: [299]

"Як гадаєш, Комархіде, що робитимем тепер?"

"Як на мене, — треба пити: засльотилось, дощ іде.

Жінко, чуєш? Нам квасолі миски зо три підсуши.

Борошна підсип до неї. Про маслини не забудь.

Сіра хай Манеса кликне — адже нині не пора
Виноградник обробляти, підрізати лозу витку,
Не пора і підгортати: бач, розкисла вже земля.
Принесіть іще від мене пару зябликів, дрозда
1150 І підливу, і чотири ніжки заячі, якщо
Кицька ввечері учора їх собі не потягла,
Щось вона вже надто довго, клята, поралася там.
Нам подай три ніжки, хлопче, а четверту — батькові.
В Есхінада гілку мирту попроси, лише рясну.
Заразом і Харінада,
Друга нашого гукни.
Хай і він хильне між нами
В час, коли сприяє небо
Нашим нивам і садам".

АНТОДА

Друга половина хору
1160 Кожен раз навесні,
Лиш цикади залящать,
О, як любо йти мені
Крізь ряди лемнійських лоз!
Все дивлюсь — чи, бува,
Виноград-первісток
Не дозрів. Бачу, там
Стигне вже смокви плід,
Прийде час — обірву.
Смачно їм, і між тим
1170 "Весно мила!" — промовляю.
Клин товчу, напій мішаю.

І за літо я стаю
Кругловидим, повним сил.

АНТЕПІРРЕМА

Провідця другої половини
хору
Гірша річ, коли з тобою проклятуший таксіарх.
На шоломі — три султани, а на плечах —
плащ-огонь.
"Плащ мій, — хвалиться хвалько той, — в Сардах
мочено в багрець", [300]
А коли запахне боєм, плащ огнистий зі страху
Він забарвлює на жовте, і червоно-жовтий весь
Утікає. Глянеш збоку — чи то півень, чи то кінь.

1180 Лиш султанами стрясає. Я ж стою ні в сих
ні в тих.

А коли такі вже дома, ну й даються узнаки!
Тих записують до війська, цих — виписують, і так
Без кінця, аж поки раптом: "Завтра на зорі —
в похід".

А харчів не закупили. Бо ж не знали ні про що.
Підбіжиш до Пандіона, глянеш — списки на стовпі,
Ось і ти в них. Плюнеш з горя і чвалаєш навмання.
Так-то з нас, селян, кепкують більше,
ніж із вас, міських,
Щитомети ці, огидні для людей і для богів.
Прийде час, дозволить доля — з ними
поквитаюсь я.

1190 Через них життя не мав я,
Тих, що левами є вдома, але лисами — в бою.

ЕПІСОДІЙ П'ЯТИЙ

З дому виходить Трігей зі слугами.

Трігей

Ого, о-о!

Ото гостей весільних понасходилося!

(До раба).

Зітри столи султаном. Хоч для того він
Тепер нам знадобиться. І неси мерщій
Всього побільше — пряників, і печива,
Дроздів, і заячини, і калачиків.

На весілля приходять коваль і гончар.

Коваль

А де Трігей?

Трігей

Ось тут я. Смажу рябчиків.

Коваль

О милий друже! Як ти ущасливив нас,
Добившись миру! За серпа недавно ще [301]

1200 й півшеляга ні в кого я не випросив,
Тепер — п'ять драхм за штуку я вторговую.
(Киває на гончара).

А той три драхми у селян за глек бере.
Тобі ж ми безкоштовно подаруємо
Чи глек, чи серп найкращий — вибирай собі.
Ми добре заробили і з подякою

Тобі дари весільні ці складаємо.

Трігей

Гаразд. Отут поставте біля мене все

Й до столу поспішайте. Онде бачите

Зброяр, мов хмара, суне, злий, насуплений.

Коваль і гончар виходять.

З'являються торговці зброєю.

Зброяр

1210 це ТИ; Трігею, зруйнував ущент мене!

Трігей

Ти що, небоже, очманів од панцирів?

Зброяр

І ремесла, й прожитку ми позбавлені —

І я, і списник — через тебе, клятого.

Трігей

По чому пара китиць?

Зброяр

Ну, а сам за них

Ти скільки дав би?

Трігей

Скільки? Щось і соромно,

Але робота добра... Так і буде вже —

Три мірки смокв одсиплю — дай дві китиці,

Бо й так не маю дома добрих віників.

Зброяр

Ну що ж, іди по смокви. Краще все-таки

1220 Що-небудь, ніж нічого. Я погоджуюсь. [302]

Трігей

(пильніше оглядає султани)

Ану вшивайся з ними! Геть, негіднику!

Та з них волосся лізе! За непотріб цей

Я ні одної смокви не віддам тобі.

Зброяр

А ось мій панцир бездоганно кований.

Що з ним робити? Десять мін він коштує.

Трігей

На панцирі вже збитків ти не матимеш.

Ану, подай. Не стану й торгуватися.

Нічний горщик добрячий з нього зладжу я.

Зброяр

Не смій із мого краму насміхатися!

Трігей

1230 Підставлю три цеглини — будеш заздрити.

Зброяр

А як же підітрешся, дурню? Думав ти?

Трігей

Ось так просуну руки через отвори.

Зброяр

Обидві?

Трігей

Звісно. Щоби не пійматися,

Як отвір корабельний затикатиму.

Зброяр

І так стомінний панцир осквернятимеш?

Трігей

А як же? Зад мій, бовдуре, по-твоєму,

І сотні мін не вартий? Помиляєшся.

Зброяр

То йди по гроші. [303]

Трігей

(сідаючи на панцир)

Почекай... А хай тобі!

Ну й прищемило зад мій! Не куплю тепер.

Зброяр

1240 А як сурму цю збути? Я ж купив її

За шість десятків драхм на свою голову!

Трігей

(оглядаючи сурму)

Свинцю налий у лійку, потім паличку

Приправ до неї зверху — от і матимеш

Готовий коттаб.

Зброяр

Ти і далі жартами

Мене збуваєш.

Трігей

Або ще пораджу я:

Раніш, як ми казали, ти свинцю залий,

Потому — шальки прив'яжи шнурочками.

Тоді вже сміло можеш на вазі такій

Свій прислузі смокви в полі важити.

Зброяр

1250 Злощасна доле! Ох, яка руйнація!

Колись на ці шоломи видав міну я.

Тепер морока з ними: хто відкупить їх?

Трігей

В Єгипті, може, хтось блювотні засоби

У них мішав би. Ось туди й подайтеся.

Зброяр

Біда, шоломоробе! Ще й яка біда!

Трігей

Для тебе — так. Для нього ж — тільки півбіди.

Зброяр

Кому ж потрібний нині той шолом його? [304]

Трігей

А хай доробить вуха. На товар такий

Тепер великий попит — не застоїться.

Зброяр

1260 Гей, списнику, ходімо!

Трігей

Почекай-но ти!

Ось ті списи у нього я куплю-таки.

Списник

А що даси?

Трігей

За сотню цілу драхму дам,

Лиш розпиляй їх навпіл на кілки мені.

Зброяр

Ходім, небоже! Бачу, нас на глум беруть.

ЕПІСОДІЙ ШОСТИЙ

З дому виходять д в а хлопчики.

Трігей

А ось гостей синочки з дому вибігли.

Паркан поллють і, певно, повторятьмуть

Пісні, з якими нині кожен виступить.

Гей, ти, малий, признайся, чим потішиш нас?

Підходь, не бійся. Спершу я послухаю.

Перший хлопець

(співає)

1270 "Пісню про воїнів збройних послухайте..."

Трігей

Стій, зупинися!

"Воїни збройні" — сказав ти? І то,

коли мир вже панує?

Слухай, ти що, очманів? Тобі клепки
бракує, шмаркачу? [305]

Перший хлопець

(продовжує)

"Лиш підійшли вони близько і перші ряди
їх зітнулись,
Тут же і бій розпочався, опуклі щити задзвеніли".

Трігей

Що за щити? Ти не смій мені більше
про них заїкнутись!

Перший хлопець

"Потім почулися зойки мужів і крик переможний".

Трігей

"Зойки?" Клянусь Діонісом, ти зойкнеш і сам,
якщо й далі

Будеш про зойки мужів і щити гостроверхі
співати!

Перший хлопець

Ну, а про що заспівати? Скажи, що душі
твоїй миле?

Трігей

1280 Хоч би таке: "А тоді вони м'ясо биків
розділили".

Можеш і те: "До обіду їм подано страви
розкішні".

Перший хлопець

"М'ясо биків розділили тоді і змилених коней
Повипрягали. Війною вони наситились досхочу".

Трігей

Добре зробили: "До їжі взялись, наситившись
війною".

Ось і співай лиш про те, як вони все пили
й наїдались.

Перший хлопець

"Добре поївши й попивши..."

Трігей

Пісень заспівали, напевно? [306]

Перший хлопець

"Рушили знов на твердині завзято
з пронизливим криком".

Трігей

Пропадъ, плюгавий хлопче, з тими війнами!
Одне й те саме плещеш. Чий же будеш ти?
Перший хлопець
1290 ХТО, Я?
Трігей
Та ти ж, а хто ще?
Перший хлопець
Я син Ламаха.
Трігей
Ось воно що!
Як же я зразу в тобі не впізнав горезвісної вдачі
Страхо-ламахо-ломако-шоломно-проломного роду!
Іди собі! Підспівуй в ногу списникам!
А де син Клеоніма? Заспівай-но щось.
Для проби. Хоч і знаю, що про війни ти, —
Якщо пішов у тата, — не співатимеш.
Другий хлопець
(співає)
"Гордо саєць якийсь приміряє мій щит
бездоганний,
В битві мені довелось кинуть його у кущі".
Трігей
1300 Хлопче, скажи-но мені, ти, бува,
не про батька співаєш?
Другий хлопець
(продовжує)
"Душу зате врятував я..."
Трігей
Навіки свій рід осоромив.
Заходьмо в хату. Далєбі, ця пісенька
Про щит тобі назавжди в пам'ять врізалась.
Ти щодо цього, бачу, — батько вилитий. [307]
ЕКСОД
Трігей
(до хору)
А вас, що сіли за столи, нехай одне турбує:
Жувати, хрумати усе на совість, не на жарти.
Ану, скоріш пускайте в рух
Обидві щелепи, ану! На те й у вашім роті
1310 Біліють зуби-гостряки, щоб ними гризти, м'яти.
Корифей

Довір уже цю справу нам. Спасибі за пораду.
Ану, хто голоду зазнав, — на заячину кинься! ;
Не кожен день таке бува,
Щоб під ногами пироги отак собі валялись.
Тож уминайте, дорогі, щоб потім не жаліти!
Трігей

Друзі, тепер нам замовкнути треба: пора
наречену виводити з дому;
І смолоскипи весільні нести, закликати
усіх і гуртом веселитись.
Потім на поле ми вийдемо всі зі знаряддям
селянським своїм, та спочатку,
Гей, потанцюймо на славу, попиймо,
Гіпербола геть у три шиї прогнавши!
(Танцюють.)

1320 Помолімся ж усі, нехай з ласки богів
Розквітає Еллада у щасті й добрі,
Хай добірний ячмінь заколоситься в нас,
Хай не бракне вина, хай нам смокви дають
Соковиті плоди.
Нехай славних дітей нам народять жінки,
Хай усе те добро, що з війною пішло,
Нам повернеться знов, але більше стократ.
Хай ніколи вже меч не заблісне!
З дому рушає весільний похід з нареченою Достачею.
Трігей зустрічає її.

Трігей
Майнемо на поле, жінко!
1330 Отам уже ми поспимо [308]
Уволю з тобою!
Гімен-Гіменей, о!
(Обнімає Достачу).

Корифей
Досяг справедливо ти
Блаженства найвищого.

Хор
Гімен-Гіменей, о!
Гімен-Гіменей, о!
Трігей
Що зробимо з нею?
Хор

Що зробимо з нею?
Трігей
Наситимось нею!
Хор
1340 Наситимось нею!
Корифей
Ану жениха беріть
На плечі — і кроком руш!
До виходу, друзі!
Хор
Гімен-Гіменей, о!
Гімен-Гіменей, о!
Трігей
Щасливо живіть собі,
Не знайте турбот війни,
А смокви зривайте!
Хор
Гімен-Гіменей, о!
1350 Гімен-Гіменей, о!
Корифей
Добрячий сучок його,
М'яка її смоква! [309]
Трігей
То їжте ви, їжте всі,
Вином напивайтеся!
Хор
Гімен-Гіменей, о!
Гімен-Гіменей, о!
Трігей
(до глядачів)
Ну щастя-здоров'я вам!
А хто хоче ласощів —
До нас прилучайся!
Весільний похід покидає сцену.

ПРИМІТКИ

Цю комедію Арістофан поставив на Великих Діонісіях 421 року і здобув другу нагороду. Перша нагорода була присуджена поетові Евполіду за комедію "Лестуни", друга — Левкону за п'єсу "Земляки". В "Мирі", як і в "Ахарнянах", знайшла відображення боротьба, яку Арістофан вів проти мілітаризму свого часу, на захист простих людей і трудівників — селян. Комедія являє собою пародію на міф і трагедію Евріпіда про героя

Бел-лерофонта, який марно намагався вибратись на крилатому коні

[474]

Пегасі на Олімп. У п'єсі Арістофана аттичний селянин-виногра-дар Трігей піднімається туди на жуку-гнойовику і, скликавши селян Греції, визволяє замкнену Полемоеші (уособлення війни) в глибокій печері богиню Миру.

47. Клеон загинув у 422 р. до н. є. на полі бою при Амфіполі, отже, це посмертний виступ проти нього.

55. "Кумедно божеволіє" — натяк на сутяжництво афінян.

76. Порівняння жука-гнойовика з крилатим конем Пегасом, який носив на собі міфічного героя Беллерофонта.

80. Трігей піднімався вгору, на сценічний дах, за допомогою підйомного прилаштування.

130. Езопівська байка про Жука такого змісту: Заєць, переслідуваний Орлом, шукав порятунку у свого друга Жука-гнойовика. Жук прийняв його до себе і, коли надлетів Орел, просив його не кривдити Зайця, якого охороняє право гостинності, але хижий птах на очах Жука розшматував каплоухого. Жук дав обітницю помститись за друга: він знайшов орлине гніздо і поскидав його яйця вниз. Навіть коли Орел побудував гніздо на недоступній скелі, Жук добрався й туди і знищив орлині яйця. Нарешті Орел звив собі гніздо на Олімпі — на колінах самого Зевса. Але Жук-гнойовик піднявся до оселі богів і війнував смородом на Зевса. Коли бог піднявся, щоб струсити жуків послід, орлині яйця попадали й побилися.

143. На о. Наксосі був особливий вид човнів, які називалися "жуками".

170. Мова про непосильні податки, що їх афінський уряд накладав на своїх союзників, зокрема на жителів о. Хіоса.

215. Близнятам — тобто Кастору й Полідевку, синам Зевса й Леди, якими божилися спартанці.

219. Коли афінське військо під проводом Клеона захопило Пілос у 425 р. до н. є., спартанці тричі пропонували афінянам перемир'я.

242. У грецькому оригіналі гра слів: Подемос кидає в ступу лаконське прибережне

місто Прасії, назва якого співзвучна із словом "прасон" — "часник".

248. Мегара славилась високоякісним сортом цибулі.

250. Сицилія продукувала неперевершені сорти сиру.

252. Гордість Аттики становив мед.

269-270. Йдеться про Клеона, керівника радикальної партії.

277. Самофракійські таїнства — містерії на о. Самофракії на честь кабірів — демонів родючості й захисників від бур.

282. Мова йде про Брасіда, спартанського полководця, що разом з Клеоном загинув у битві при Амфіполі.

406. Культ Селени й Геліоса, тобто Місяця і Сонця, властивий східним народам.

449. Ячмінь — була звичайна їжа рабів і полонених.

[475]

466. Твердолобі беотійці противилися укладенню мирного договору Спарти з Афіними.

475. Аргосці, зацікавлені в ослабленні і Спарти, і Афін, були за продовження війни.

481. Мегарці висловлювали незадоволення з мирного договору, тому що за Афіними залишився порт Нісея, їхнє "вікно у світ".

606. Арістофан вважає Перікла винуватцем війни, тому що з його ініціативи був ухвалений закон про економічну блокаду Ме-гари у 432 р. до н. є.

668-669. "...був наш ум тоді На шкіряному ринку..." — тобто афіняни довіряли Клеону, який агітував за війну до переможного кінця.

676. До різних закидів на адресу Клеона приєднується ще обвинувачення у незаконному привласненні прав афінського громадянства.

690. "...він ліхтарник..." — мова йде про Гіпербола, виробника ламп, спадкоємця Клеона на посту керівника радикальної партії в Афінах.

697. Софокл, про якого Арістофан відгукується з неприхованою симпатією, у цьому місці характеризується негативно. Не на користь Софокла порівняння з Сімонідом, який писав за гроші. Античний коментатор гадає, що Арістофан засуджує Софокла за те, що він як стратег брав участь у каральній експедиції проти о. Самоса.

712. Полинний напій був засобом проти шлункових болів.

744 і далі. Арістофан згадує персонажі балаганної комедії, зокрема ненажерливого Геракла та блазенських рабів, протиставляючи їм політичну спрямованість своїх творів, особливо боротьбу з гострозубим драконом, тобто Клеоном.

783 і далі. Глузування з трагічного поета Каркіна і його синів, акторів за професією, яких Арістофан висміює за низький зріст і примітивну танцювальну техніку. Насміхання з їх батька полягає в тому, що його комедію "Миші" спіткала невдача, тобто її "схрумав кіт".

804. Випад проти сучасних Арістофану драматургів Морсіма і Меланфія, родичів Есхіла.

829 і далі. Кепкування з високопарного стилю і дешевого ліризму поетів-дифірамбістів.

948. Жертовну тварину перед зарізом обсипали ячменем, а роги оповивали стрічками.

968. Традиційна формула, яку виголошував жрець перед жертвоприношенням.

990. "Літ тринадцять підряд". — Початком Пелопоннеської війни вважається 431 р. до н. е., тобто від її початку до постановки "Миру" минуло 10, а не 13 років. Арістофан, очевидно, датує її початок роком 434 до н. е. — подіями на о. Коркірі, які стали однією з причин війни.

[476]

1014. Пародійна цитата з трагедії Меланфія "Медея".

1060. Згідно з ритуалом, язик жертовної тварини вирізували окремо і присвячували його Гераклу.

1066. Мавпами віщун Гієрокл називає спартанців, яким афіняни закидали підступність і лицемірство.

1093-1097. Рядки, складені з гомерівських фраз.

1174. Таксіарх — начальник піхотного ополчення філи.

1176. Пурпурові тканини з міста Сарди в Малій Азії цінилися високо в Греції.

1179. Чи то півень, чи то кінь — фантастичне зображення, яке зустрічалося на щитах і шоломах.

1185. Списки ополченців, призваних на військову службу, оголошувалися на дошці біля статуй героїв — покровителів філ, у даному випадку при зображенні Пандіона, опікуна філи Пан-доніади.

1230. "...три цеглини". — У Стародавній Греції користувалися гладкими камінцями як туалетним папером. У зв'язку з цим виникла приказка: "Для сидниці досить трьох камінців".

1234. Панцир мав чотири отвори, по одному зверху і внизу і два (для рук) по боках. Ці отвори Трігей порівнює з пазами для весел на кораблях.

1253. За твердженням історика Геродота, єгиптяни раз на місяць рвотними засобами прочищали собі шлунок.

1268 і далі. На бенкетах залюбки слухали спів хлопчиків. Тут один хлопець, син полководця Ламаха, співає гімн на честь війни, а син боягуза Клеоніма виголошує вірш Архілона про те, як поет, рятуючи життя, покинув щит.